

Kniha vychází s podporou Akademie věd České republiky

Lukáš Babka
a **Radka Bzonková** (eds.)

Jen jeden osud
ANTOLOGIE SOVĚTSKÉ LÁGROVÉ PRÓZY

Academia
Praha 2010

na něj vrhly, vyšplhaly se mu na záda. Nic na světě jsem neměla ráda tolik jako pohled na své děti výskající radostí, útočící na otcova široká záda. Ale dnes, poté, co mě znovu zasáhl Marusjin zachmuřený pohled, jsem požádala muže, aby šel se mnou do vedlejšího pokoje, kde jsem mu vzrušeně všechno pověděla. Zvázněl.

„Víš, revoluce se nedělá v bílých rukavičkách. Proces vymýcení kulaků je krvavý a těžký, ale nezbytný. V Marusjině tragédii není všechno tak prosté, jak se ti zdá. Za co se její muž dostal do lágru? Těžko lze věřit, že je úplně nevinný. Pro nic za nic se lidi do lágru neposílají. Zvaž, jestli by ses jí neměla zbavit, je v ní tolik temného... Ale nenaléhám,“ dodal, když viděl, jak se mi změnil výraz ve tváři. „Nenaléhám, možná je to hodná ženská, možná se v jejím případě stala chyba. Víš, když se kácí les, lítají třísky.“

Tenkrát jsem poprvé uslyšela tuto větu, která přinesla tolik útěchy těm, co zůstali stranou, a tolik bolesti těm, co se dostali pod sekeru...

Mluvil ještě hodně o historické nutnosti přestavby vesnice, o grandiózních rozměrech toho, co vzniká před našima očima, o tom, že je nutno smířit se s oběťmi...

(Pak jsem zjistila, že zvláště lehce se s oběťmi smírují ti, kdo se jimi nestali. Ale Marusja se smířit nechtěla...)

Uvěřila jsem mu. Vždyť ode mě byly všechny ty hrůzy na míle vzdálené. Žila jsem přece ve své rodině, ve světě, který se mi zdál neochvějný. Bylo nutné věřit, aby se člověk cítil dobrý a potřebný. A já jsem si zvykla manželovi věřit, byl čestný a moudrý.

Marusja dál pečovala o moje děti, obstarávala domácnost a jenom někdy, když škrábala brambory nebo zašívávala punčochy, nehnutě hleděla do zdi, ruce jí klesaly a do mé duše se vkrádal stín podezření...

Ale pokaždé jsem ho rychle zaplašila: když se kácí les, lítají třísky.

Začátek křížové cesty

*Svět se nesmíloval
a Bůh zůstal hluchý.*

Jednu obyčejnou sobotu jsem přišla domů, hlavu plnou myšlenek na neděli, jakou radost bude mít dcerka z panenky, kterou jí nesu, a jak bude syn jásat nadšením, až mu zítra v zoologické zahradě ukážu slona.

Vždycky jsem říkala, že nejsem zaslepená jako ostatní matky, že vidím nedostatky svých dětí. Ale lhala jsem. V hloubi duše jsem byla přesvědčena, že tak chytré, krásné, okouzlující děti, jako jsou ty moje, nikdo jiný na světě nemá.

Otevřela jsem dveře. Překvapil mě cizí pach holínek, tabáku. Marusja seděla uprostřed naprosté spouště a vyprávěla dětem pohádky. Na podlaze se válely hromady knih a rukopisů. Skříně byly otevřené a trčelo z nich narychlo vložené prádlo. Nic jsem nechápala, nepřišlo mi na mysl vůbec nic, jenom strašná předtucha neštěstí mi na okamžik zastavila srdce. Marusja vstala, zaclonila tělem děti a tichým, divným hlasem řekla:

„To nic, hlavně se nezabíjejte!“

„Kde je muž, co se stalo? Srazilo ho auto?“

„Copak vy nic nechápete? Zatkli ho.“

Ne, mně ani jemu se přece nic takového nemůže stát! Říkalo se (jenom říkalo, vždyť to bylo teprve začátkem šestatřicátého roku), že něco proběhlo, nějaká zatýkání... Ale to se přece týkalo úplně jiných lidí, to se přece nemohlo dotknout nás, takových mírumilovných, takových čestných lidí...

„Co on?“

„Zbledl, předal mi pro vás hodinky a prohlásil, že se vše vysvětlí, abyste si nedělala starosti. Dětem řekl, že odjíždí na služební cestu.“

„Ano, ano, samozřejmě, vysvětlí! Vždyť víte, Marusjo, jaký je to čestný a dobrý člověk!“

Marusja se jen hořce usmála a podívala se na mě:

„Ach, vy inteligentko! Pořád nic nechápete! Kdo se tam jednou dostal, ten se už nevrátí...“

Ale já věřila ve spravedlnost našich soudů. Muž se vrátí a tento odporný pach, tento prázdňý dům zůstanou jen strašnou vzpomínkou.

Pak nastalo podivné období: děti o ničem nevěděly. Hrála jsem si s nimi, smála se a zdálo se mi, že se nic nestalo, že to byl zlý sen. Ale pokaždé, když jsem vyšla ven, když jsem šla ulicemi do práce, dívala jsem se na lidi jako zpoza skleněné zdi, dělila mě od nich neviditelná bariéra. Oni byli obyčejní, ale já odsouzená. Známi se mnou mluvili zvláštním hlasem a báli se mě. Přecházeli na druhou stranu, když si mě všimli. Byli i tací, kteří mi projevovali zvláštní pozornost, to však bylo z jejich strany hrdinství, já i oni jsme to věděli.

Jeden starý člověk, člen strany od roku 1903, za mnou přišel a povídá:

„Zařídte si nějak, co je potřeba, možná vás také zatknou. A nezapomeňte, odpovídejte jen na otázky, zbytečně nic nevykládejte, každé slovo navíc znamená dlouhý pohovor.“

„Ale vždyť je naprosto nevinný! Proč mi dáváte takové rady? Vy, bolševik! Tak vy taky nevěříte ve spravedlivost našich soudů? Nejste hoden své stranické legitimace!“

Podíval se na mě a řekl:

„Zapamatujte si má slova a za rok si povíme.“

Poslouchat jeho rady jsem považovala za něco, co je pod moji úroveň, a snažila se žít tak, jako by se nic nestalo.

Tou dobou probíhal sjezd stachanovců² pracujících v žiňářském a kartáčnickém průmyslu. Když jsme se sjeli do Vitebsku, ukázalo se, že pracovníci tohoto odvětví se setkali poprvé za celou dobu existence sovětské vlády. Během setkání vyšlo najevo, že v Taškentu vyvíjejí stroj, který mají už deset let v sibiřském Nevelu, že o technologii používané v Ust'-Sysolsku, jejíž účinek je vynikající, se pracujícím z Minsku ani nesnilo.

Byla to veselá, efektivní a plodná práce. Byla jsem tajemnicí sjezdu, pracovala dnem i nocí, zapomínala, že až přijedu do Moskvy, zase se ocitnu v prázdném bytě a zase budu nosit balíčky do vězení...

Den po návratu do Moskvy si pro mě přišli.

Je to komické, když si na to dnes vzpomenu, ale první, co mě napadlo, bylo: všechny materiály ze sjezdu jsou u mě, sjezd stál padesát tisíc rublů. Celá práce je v poznámkách, všechno přijde nazmar, v mých zápiscích se nikdo nevyzná.

² Stachanovské hnutí – ideologická kampaň, jež měla pracující vést k mimořádným výkonům, k soutěžení v pracovní výkonnosti a překračování výrobních plánů. Hnutí bylo nazváno podle horníka Alexeje Stachanova, který údajně v srpnu 1935 během jedné směny mnohanásobně překonal těžební normu uhlí. Podle jeho „vzoru“ vznikla rozsáhlá soutěžní kampaň, nejvýkonnější úderníci byli dáváni za vzor ostatním, získávali vyznamenání, pořádali přednášky a celé sjezdy. Stachanovské soutěžení se stalo jedním z principů sovětského hospodářství a už v zimě 1935 se prosadilo ve všech průmyslových oborech po celém Sovětském svazu. Ve skutečnosti však bylo motivováno ideologicky, za výkonem jednotlivce-úderníka stál vždy celý podpůrný tým, kvantita produkce jednoznačně převažovala nad kvalitou. Soustředění na masivní výkony, neustálé přetěžování strojů a výroba zmetků způsobovaly již od roku 1935 těžké potíže celému sovětskému hospodářství a vedly k vlně čistek mezi vedoucími pracovníky výrobních závodů, na jejichž hlavy byla svalena zodpovědnost za nedostatky ve výrobě.

Zatímco probíhala čtyřhodinová prohlídka, dávala jsem do pořádku materiály sjezdu. Nechácala jsem, že můj život skončil, bála jsem se byť i jen pomyslet na to, že mi odeberají děti. Psala jsem, nalepovala, třídila materiály, a dokud jsem psala, zdálo se mi, že se nic nestalo, že dokončím práci, odevzdám ji a potom mi můj lidový komisař řekne: „Jste kabrňák, neztratila jste hlavu, nebrala jste to nedorozumění vážně!“ Sama nevím, na co jsem tenkrát myslela, pracovní setrvačnost nebo možná rozrušení způsobené strachem byly tak velké, že jsem pracovala čtyři hodiny stejně precizně a intenzivně jako u sebe v kanceláři lidového komisariátu.³

Vyšetřovateli, který prováděl prohlídku, se mě nakonec zželelo:

„Raději byste se měla rozloučit s dětmi!“ řekl.

Ano... rozloučit se s dětmi... Vždyť je opouštím. Možná že na dlouho... Ne. To se vysvětlí, to není možné...

Vešla jsem do dětského pokoje. Syn seděl v postýlce. Řekla jsem mu:

„Odjíždím na služební cestu, maličký, zůstaň s Marusjou, buď rozumný.“

Jeho rtíky se našpulily:

„To je divné! Nejdřív odjel na služební cestu táta, teď odjíždíš ty a nakonec odjede i Marusja. S kým pak zůstaneme?“

Políbila jsem jeho hubenou nožku.

Dcerka sladce spala a hlasitě oddechovala, nosík zabořený do polštáře.

Obrátila jsem ji. Zasmála se a něco zažvatlala.

³ Lidový komisariát – původní sovětský název pro ministerstva užívaný do roku 1946.

Poprvé v životě jsem pochopila, co to znamená, když slzy dusí.

Nemohla jsem si ani povzdechnout, ale dodneška s hrдостí vzpomínám, jak jsem před synem nedala najevo svůj žal.

Vyšli jsme z domu.

Dveře se zavřely. Nastoupili jsme do auta. Najednou skončil život, obyčejný lidský život ženy, dcery, matky, pracovnice. Tu a tam mi hlavou ještě ze setrvačnosti probleskly nějaké povinnosti... Něco je nedodělané, něco je potřeba opravit... Chtěla jsem utěsnit okno. Profukuje. Syn se nasydne... Ne, to není ono. Něco důležitého. Máma! Stále jsem před ní tajila nebezpečí, které mi hrozilo. Uklidňovala jsem ji vymyšlenými zprávami o muži. Teď se všechno dozví...

Neobjala jsem ji, když jsme se naposledy loučily, rozhovor s ní jsem stále odkládala, abych ji na vše lépe připravila... Ne, to není to nejdůležitější. Něco jsem nedodělala... Chtěla jsem jít za Stalinem, vymoci si setkání s ním, vysvětlit mu, že můj muž je nevinný... Ne, to není ono... Ještě něco jsem neudělala...

Konec. Život je odštížen. Stojím sama proti ohromné mašinerii, strašné, zlé mašinerii, která mě chce zahubit.

Lubjanská věznice

Cela vnitřní lubjanské věznice připomínala hotelový pokoj. Naleštěné parkety. Velké okno osazené náhubkem. Pět postelí obsazených, šestá – prázdná. V rohu paraša. Ve dveřích vyřezaný otvor a špehýrka.

Přivedli mě v noci, když cela spala. Ukázali mi postel. Lehnout si na ni mi přišlo stejně nemyslitelné jako usnout na rozpálené plotně. Chtělo se mi popovídat si nejdřív se sousedkami, zjistit od nich, jak probíhá výslech, co mě

čeká. Ještě jsem se nenaučila trpět mlčky. Nikdo mě však neoslovil, všechny ženy se před světlem otočily ke zdi a spaly dál. Seděla jsem na posteli, noc byla nekonečná a mně krvácelo srdce...

Do budíčku byly ještě dvě hodiny, nikdy na ně nezapomenu.

Nakonec v šest hodin zabušili na dveře: budíček.

Vyskočila jsem, byla jsem si jista, že mě dnes předvolají, všechno se vysvětlí, dokážu, že já i můj muž jsme nevinní, přesvědčím je, že mi nesmějí vzít děti, že jsem čistá...

První pravda, kterou jsem si osvojila, zněla: nejdůležitější ve vězení je naučit se trpělivosti. Předvolají mě dnes, za týden nebo za měsíc, ale nikdo mi nikdy nic nevysvětlí.

Když jsem tohle pochopila (první dva tři dny jsem čekala, že mě předvolají každou minutu, ale předvolali mě až pátý den), začala jsem se rozhlížet kolem sebe a seznamovat se se sousedkami. Moji pozornost upoutala Žeňa Bychovská, protože na sobě měla černé šaty z ciziny s červenými vyšíványými ornamenty.

Tak tohle je určitě skutečná špionka! pomyslela jsem si, když jsem se dívala, jak se myje zahraniční žínkou a obléká si jakési neobyčejné spodní prádlo. Ženin obličej hyzdil nervózní tik.

Aha, dostali tě, pomyslela jsem si. To já nepropadám zoufalství, u mě se všechno vysvětlí, ale tebe dostali a nemůžeš ovládnout svoji tvář, proto se šklebíš.

Jak jsem se později dozvěděla, Žeňa působila v ilegalitě v nacistickém Německu, odkud odjela, protože těžká nemoc provázená náhlými mdlobami jí nedovolila zůstat nadále v utajení. Jednou ztratila na ulici vědomí, když u sebe měla stranické dokumenty. Zachránil ji lékař-komunista, u něhož se náhodou octla. Ve čtyřiatřicátém

roce ji poslali na léčení do Sovětského svazu a v šestatřicátém ji zatkli. Jedním z hlavních bodů obvinění bylo, že gestapu unikala až příliš snadno, zvláště v onom případě s mdlobami. Z toho vyplývalo, že určitě s nacisty kolaborovala.

To všechno jsem zpočátku nevěděla a dívala se na ni s odporem a škodolibostí.

Bylo pro mě snazší přemýšlet o sobě a porovnávat se s „opravdovými“ zločinci. Připadala jsem si vedle nich tak průzračná a čistá, že to musí poznat nejen moudrý a zkušený vyšetřovatel, k němuž se dostanu, ale každé malé dítě.

Moje sousedka zprava, Alexandra Michajlovna Rožkova, byla hezká žena, kolem pětaticeti. Už měla pětiletý trest; tři roky strávila v lágru a teď ji přivezli kvůli přešetření případu jejího muže-trockisty, kterého spojovali i s vraždou Kirova.

Alexandra Michajlovna každé ráno starostlivě prala, sušila a přišívala k blůzce bílý límeček, protože očekávala, že ji předvolají k výslechu.

Vyprávěla mi o lágru, v němž se jí nešlo špatně, protože pracovala jako lékařka, zmínila se také o synovi, stejně starém jako ten můj, kterého si k sobě vzala kamarádka.

...A tato žena se zabývá jakýmsi límečkem a ptá se mě, co hrají v moskevských divadlech!

Zdésila jsem se. Vždyť já měla tehdy život v lágru teprve před sebou. Byla jsem tak hloupá, že jsem jí řekla:

„Vy asi nemilujete svého syna tak jako já. Já bych bez něj tři roky nevydržela.“

Chladně na mě pohlédla a odpověděla:

„Vydržíte i deset a bude vás zajímat jídlo i šaty a budete bojovat za škopek v umývárně i za teplý kout v baráku. A zapamatujte si: všichni trpí naprosto stejně. Vy jste dnes-

ka v noci sténala, převalovala se na posteli a rušila jste ostatní ze spánku, a Soně,“ jejíž místo bylo naproti mně, „deset nocí nedovolili spát, vyslýchali ji, až teď ji nechali jednu noc odpočinout. Mě jste taky probudila, až do rána jsem nemohla usnout. Myslela jsem na svého syna, kterého podle vás nemiluju tolik jako vy toho svého, a bylo mi moc těžko.“

Byla to dobrá lekce. Na celý život jsem si zapamatovala, že není mezi lidmi rozdílů v bolesti, když vás řezou „zaživa“.

Soňa, o které jsem se od Alexandry Michajlovny dozvěděla, že deset dní nespala, byla děvče jako z růže květ, sedmadvacetiletá brunetka z Rigy. Osud ji zavál do Berlína, kde se provdala za trockistu Olberga, taky z Rigy. Ve dvaatřicátém roce se rozešli a s novým mužem, sovětským občanem, přijela do Moskvy. Když byla Olbergovou ženou, vedla společně s ním kurzy ruského jazyka pro německé inženýry, kteří odjížděli za prací do Moskvy. Celkem prošlo jejich kurzy kolem stovky absolventů. Byli to nezaměstnaní, prosovětsky orientovaní lidé, kteří snili o Sovětském svazu jako o zemi zaslíbené. Pracovali v Rusku od dvaatřicátého roku. Možná že mezi nimi byli taky špioni a teroristé, ale pokud to tak bylo, tak poslední, kdo o tom věděl, byla Soňa. Přesto se stala hlavním svědkem v procesu vedeném proti nim. Už tři měsíce ji každou noc volali k výslechu, drželi ji tam do pěti do rána, nechali ji jen hodinu vyspat a ve dne jí spát zakazovali. Byla to obyčejná hloupá ženská bez vůle a bez charakteru.

Přesvědčovali ji jednoduchými sofizmaty, která se jí zdála nezpochybnitelná. Výslech probíhal přibližně tak:

„Byl Olberg trockista?“

„Ano.“

„Diskuse v kroužcích vedl on?“

„Ano, abychom procvičovali ruský jazyk.“

„Protože byl trockista, musel osvětlovat všechny události v trockistickém duchu, že?“

„Ano.“

„Jsou trockisti teroristé?“

„Nevím.“

Rána pěstí do stolu.

„Zastáváte se teroristů! Sama jste trockistka! Víte, co s vámi udělám? Budete šťastná, když vás nakonec zastřelí! Váš muž,“ měl na mysli druhého, milovaného muže, „bude zatčen za kontakt s vámi. Radím vám, abyste si vzpomněla, že jste byla komsomolka, a abyste byla vyšetřování nápomocná. Takže: jsou trockisti teroristé?“

A Soňa pokaždé podepsala.

„Ano.“

A pak začínala osobní setkání s Němci, která probíhala následovně: předvedli ji do kanceláře vyšetřovatele, kde seděl zmatený a nic nechápající Karl nebo Friedrich. Vrhla se k ní a prosil:

„Frau Olberg, potvrďte, že jsem se na vašich hodinách učil jen ruský jazyk!“

Vyšetřovatel položil otázku:

„Potvrzujete, že Karl (ten a ten) navštěvoval Olbergův kroužek?“

Soňa odpovídala:

„Ano.“

Karl podepisoval: „Ano.“

Osobní setkání skončilo, uklidněný Karl šel do své cely a nevěděl, že si podepsal rozsudek smrti. Soňa se vracela do cely uplakaná a říkala:

„To je sedmdesátý člověk, proti kterému jsem podala křivé svědectví, ale nemohla jsem nic dělat.“

Zdolat ji bylo snadné.

Ženě Golcmanové bylo třicet osm let. Do strany vstoupila už v prvních dnech revoluce.

Její muž, spisovatel Ivan Filipčenko, byl odchovancem Marie Iljiničny Uljanovové a v rodině Uljanovových byl jako doma. Stejně jako oni neměl rád Stalina. Tato otázka vyvolávala mezi ním a Žeňou nekonečné konflikty a spory, jež Žeňu přiváděly k zoufalství, protože jen dva lidé na světě jí byli dražší než život: manžel, který ji zasvětil do revolučního dění a jehož považovala za nejčestnějšího komunistu a talentovaného spisovatele, a Stalin, kterého uctívala.

Po Filipčenkově zatčení Žeňu neuvěznili hned, jen ji předvolali k výslechu, ale pak ji zatkli a vyslýchali každý den. Přicházela z výslechů zachmuřená, v cele nikdy s nikým o ničem nemluvila. Když mě moje sousedky učily, jak se mám chovat při výslechu, vysvětlovaly, že nemám příliš mluvit, jinak se zapletu tak, že se z toho nikdy nedostanu, radily mi, abych si dávala pozor na to, jak vyšetřovatel zapisuje mé odpovědi, jinak podepíšu něco úplně jiného, než co jsem řekla, Žeňa je pokaždé prudce přerušila a obrátila se ke mně:

„Pamatujte si, jste-li sovětský člověk, musíte napomáhat odhalování následků strašného spiknutí. Často to, co se jeví jako bezvýznamné, může přivést vyšetřování na správnou cestu. Jste povinna mluvit čistou pravdu a věřit, že nevinné nikdo nesoudí.“

Ale jednou se Žeňa vrátila z výslechu celá uplakaná, s červenými skvrnami na tváři, a požádala o papír na dopis Stalinovi. Toho dne nevydržela a podělila se se mnou o to, co

se s ní dělo. Žeňa nejen že radila, abych při výslechu mluvila jenom pravdu, navíc sama považovala za svou povinnost před vyšetřovatelem nic neskrývat. A proto vypověděla o všem, co říkal Filipčenko o Stalinovi, a také o všem, co se o Stalinovi povídalo v Gorkách. Kvůli tomu si Žeňu vzali do parády. Přidělili jí velmi zkušeného vyšetřovatele, který se k ní zpočátku choval jako ke člence strany, apeloval na její stranické svědomí a pak, když získal všechny Filipčenkovy výroky, které ho zajímaly, je dal dohromady a sestavil z nich závěrečný protokol, jenž vyzníval tak, že Filipčenko se chystal zabít Stalina. Tento poslední protokol Žeňa nepodepsala. Ano, Filipčenko se domníval, že si strana oddechne, až Stalin zemře, a říkal, „že by měl zmizet ze světa“, ale provést teroristický útok nezamýšlel.

Teď, když už Žeňa všechny výpovědi proti Filipčenkovi až na tu poslední podepsala, vyšetřovatel změnil taktiku, začal být hrubý, křičel na ni, a dokonce ji i bil. Žeňa tím byla otřesena a celé dny psala dopisy Stalinovi o zvlášti při vyšetřování.

Filipčenko to měl samozřejmě spočítané, ať už by ten poslední protokol podepsala, nebo ne. Trápila ji však myšlenka, že mu její výpovědi ukážou a on zemře v přesvědčení, že ho zradila. A tak poté, co dobrovolně podepsala všechny předchozí výpovědi, bojovala, aby nemusela podepsat tu poslední. Začali ji taky předvolávat v noci a ve dne jí nedovolili spát, zavírali ji do samovazby. Potom ji najednou nechali na pokoji. Za pár dní kdosi zařukal na zeď, že Filipčenko zastřelili a že prosil, ať řeknou soudruhům, že umírá jako čestný komunist. Žeňa byla zdrcena. Kromě hrůzy z této události ji trýznilo to, že nevzkázal nic jí. Věděl tedy, že proti němu vypověděla všechna ta strašná, formálně pravdivá, ale ve skutečnosti lživá svědectví.

Zina Stanicinová

Pátou obyvatelkou cely bylo osmadvacetileté děvče jménem Zina Stanicinová. Před svým zatčením žila v Gorkém, kde přednášela matematiku na vysoké škole.

Zeptala jsem se jí, z čeho je obviněna, a ona mi řekla, že ji zatkli spravedlivě, že její vina je obrovská.

„A co jste provedla?“ zeptala jsem se.

„Nedokázala jsem odhalit jednoho našeho lektora. Byl z Moskvy, do Gorkého přijížděl jednou týdně přednášet dialektický materialismus. Přede mnou byl otevřený a o mnoha věcech mluvil velmi kriticky. Považovala jsem to za projev moudrosti a starosti o vlast. Přespával na studentské koleji, ale své věci nechával u mě v bytě. Tam taky přijímal přátele, kteří za ním přicházeli. Udivovalo mě, jak těžké jsou jeho kufry. Říkal, že tam má knihy, ale při výslechu vyšlo najevo, že je trockista, že v kufrech byla trockistická literatura a že ho navštěvovali komplicové z opozice. Jak vyšlo najevo, konaly se v mém bytě konspirativní schůzky.“

Poslouchala jsem Zinu s respektem, byla zásadová a vůči sobě nemilosrdná. Ale to, co následovalo v jejím vyprávění dál, mě velmi udivilo.

„Rozhodla jsem se podstoupit trest, abych měla čisté svědomí. Vzpomněla jsem si, že matematiku nám přednášel profesor N.,“ příjmení si nepamatuji. „Jednou, když dokazoval nějakou poučku, zhasla elektřina. Lampy ani svíce nebyly po ruce. Zlomila jsem dřevěné pravítko a jeden kus zapálila. Profesor dokončil důkaz při svitu této hořící louče a řekl: ‚Žijeme lépe, žijeme veseleji; zaplaťpánbůh, dopracovali jsme to až k louči!‘ To bylo zjevné zesměšnění Stalina, jeho diskreditace.“

„Řekla jste to vyšetřovateli?“

„Samozřejmě.“

„A neměla jste výčitky kvůli jeho zatčení?“

„Později, když mě předvedli na osobní setkání s profesorem, to bylo poněkud nepříjemné.“

„Přiznal svoji vinu?“

„Zpočátku zapíral, ale potom řekl, že na tu příhodu úplně zapomněl, že jí tenkrát nepřikládal význam.“

„Ale vy jste mu kvůli takové maličkosti zničila život!“

„V politice neexistují maličkosti. Zpočátku jsem taky nechápala, jak zločinně se vyjádřil, ale pak jsem si to uvědomila!“

Byla jsem otřesena. Do našeho rozhovoru se vložila zkušenostmi poučená Alexandra Michajlovna Rožkovová (vždyť byla v lágru už tři roky):

„Nejdůležitější je uvést dotyčného v podezření, hříchy už se pak určitě dohledají! Když máme člověka, i paragraf se najde!“

Netoužila jsem dál si se Zinou povídat, ale v mém odhodlání napomáhat vyšetřování a být zcela otevřená vznikla trhlinka...

Vyšetřování

Po tom, co jsem viděla a slyšela, jsem poněkud ztratila optimismus, s nímž jsem byla připravena dokázat, že můj muž a já jsme naprosto nevinní. Ale i tak jsem se považovala za úplně jiný typ člověka než mé vězeňské sousedky spjaté s nějakými důležitými lidmi, zapojené do politického boje. Byla jsem bezpartijní, můj muž taky, věnoval se pouze vědě. Třebas i existuje nějaké spiknutí, ale proč mám být za ně zodpovědná já?

Představovala jsem si vyšetřovatele inteligentního a kultivovaného, jako je Porfirij ze *Zločinu a trestu*, představova-